

LEERPLAN

INTERLEVENSBESCHOUWELIJKE DIALOOG (ILD)

Secundair onderwijs

Derde graad Doorstroom – Dubbele – Arbeidsmarkt

voor de helft van de lesuren LBV

El&V

Go!

Inleiding op het leerplan ILD

1. Wat is ILD?

ILD staat voor ‘interlevensbeschouwelijke dialoog’ en wordt hier begrepen als een vast onderdeel van elk levensbeschouwelijk vak (LBV). In de derde graad van het secundair onderwijs van het GO! wordt ILD georganiseerd en gegeven door alle leerkrachten van de levensbeschouwelijke vakken voor de helft van de ingerichte lestijden.

ILD is **levensbeschouwelijk**.

Als een integraal onderdeel van het eigen levensbeschouwelijk vak, staan ook binnen ILD de leerlingen en hun zoektocht naar zin, betekenis en levenswijze centraal.

ILD is **interlevensbeschouwelijk**.

ILD biedt een unieke ontmoetingsplaats van verschillende levensbeschouwingen, waar leerlingen leren omgaan met andere overtuigingen.

ILD is **dialoog**.

Leerlingen leren open en respectvol in dialoog te gaan over levensbeschouwelijke en maatschappelijke kwesties, om de eigen opvattingen te verrijken.

2. Waarom ILD?

2.1 Bijdrage aan de levensbeschouwelijke ontwikkeling

De ontmoeting met de ander biedt kansen voor de eigen levensbeschouwelijke groei. Door interactie kunnen leerlingen een beter inzicht krijgen in de eigen levensbeschouwing en in die van de ander.

Het stimuleren van de dialoog versterkt de interesse in elkaars referentiekader en bevordert een houding van onderling begrip. Het gesprek, gevoerd met een open geest, kan de leerlingen verrijken met nieuwe inzichten en hen aanzetten tot reflectie over de beleving van hun eigen levensbeschouwing.

Binnen ILD spreken leerkrachten niet alleen op een beschrijvende manier over, maar vooral geëngageerd vanuit levensbeschouwingen. Deze levensbeschouwingen bieden aan leerlingen, voortbouwend op hun authentieke tradities en binnen een veilige ruimte, een voorbeeld van hoe zich in het leven te oriënteren.

2.2 Bijdrage aan het samenleven (burgerschap en dialoog)

Steunend op de levensbeschouwelijke verkenning en verdieping in de aparte levensbeschouwelijke vakken, wil ILD het samenleven bevorderen door de ontwikkeling van de sleutelcompetentie burgerschap (SC7) bij leerlingen te ondersteunen. Daarvoor wordt een beroep gedaan op het rijke culturele en sociale kapitaal van de levensbeschouwelijke gemeenschappen. De leerkrachten bouwen hiervoor met de leerlingen een inclusieve oefenruimte waarin overeenkomsten en verschillen op constructieve manier besproken worden.

Het fenomeen van negatieve polarisatie in de samenleving – die de democratie, de rechtsstaat en het postseculiere samenleven onder druk zet – geeft extra verantwoording aan ILD. Door aandacht voor authentieke perspectieven, de interne pluraliteit van levensbeschouwingen en het historisch duiden van levensbeschouwelijke tegenstellingen, vermijdt ILD te snelle veralgemeningen en ontmaskert stereotiepe benaderingen. ILD tracht zo vijandig ‘wij-zij denken’ te doorbreken.

3. ILD in de praktijk

3.1 Voorgeschiedenis van ILD

Sinds de invoering van de interlevensbeschouwelijke competenties in 2013 kreeg de aandacht voor het interlevensbeschouwelijk samenwerken een definitieve plek in de leerplannen van de levensbeschouwelijke vakken. Dit werd nog versterkt door de decretale verplichting tot het respecteren van deze ILC's.

Door het Vlaams regeerakkoord van 2019 kreeg deze groeiende samenwerking gestalte in ILD. Daarvoor werden, in een samenwerking tussen de levensbeschouwelijke vakken en het GO!, leerplannen ontwikkeld die werden gebaseerd op de interlevensbeschouwelijke competenties (ILC) en de sleutelcompetentie burgerschap (SC7). Door de invoering van nieuwe eindtermen en de ervaringen uit het werkveld in de eerste jaren ILD-werking, kwam in 2025 een geïntegreerd leerplan ILD tot stand. Wat nu voorligt is een graadleerplan, te hanteren voor de drie finaliteiten van de derde graad (in het GO!) vanaf 1 september 2025.

3.2 Opbouw van het leerplan

Themagebieden

De leerplandoelen zijn ingedeeld in vier themagebieden: ‘democratie’, ‘identiteit’, ‘diversiteit’ en ‘rechtvaardigheid en duurzaamheid’. Een themagebied is een inhoudelijke afbakening (afgeleid van de eindtermen burgerschap) van waaruit de interlevensbeschouwelijke dialoog wordt gevoerd. De spreiding van de themagebieden over de twee jaar, behoort tot de vrijheid van de vakgroep.

Doelen

Het leerplan bestaat binnen elk themagebied telkens uit drie algemene doelen. Elk algemeen doel wordt nog eens concreet gemaakt in een aantal specifieke doelen. Door het bereiken van de specifieke doelen worden ook de algemene doelen bereikt.

Binnen elk doel geeft het werkwoord telkens de leeractiviteit aan. De manier waarop het doel bereikt wordt, bepaalt de vakgroep, rekening houdend met de specifieke context. Naargelang de doelgroep, context en onderwijsvorm kunnen deze doelen omgezet worden in lesdoelen. Alle leerplandoelen dienen in de loop van de twee jaar aan bod te komen en te worden geëvalueerd. De spreiding ervan en de evaluatiecriteria worden bepaald binnen de vakgroep.

Dialogothema's

Om de leerkracht te ondersteunen, suggereert het leerplan bij elk themagebied telkens zes mogelijke dialogothema's waarin onderwerpen worden aangereikt waarover de leerlingen met elkaar in gesprek gaan. Afhankelijk van de specifieke context kunnen door de vakgroep (eventueel in overleg met andere vakken) ook andere dialogothema's worden voorgesteld. Het gaat in de dialoog om het verkennen van diverse levensbeschouwelijke houdingen tegenover uitdagingen in de wereld.

Een werkwijze in drie stappen

De drie algemene doelen worden telkens via een gelijkaardige structuur en opbouw in drie stappen vormgegeven:

- (1) Eerst wordt het dialogothema verkend vanuit de eigen levensbeschouwing, gevoed door inzichten uit de gekozen levensbeschouwing.
- (2) Vervolgens gaan de leerlingen in dialoog om elkaars levensbeschouwelijke kijk op het thema beter te leren kennen.
- (3) Ten slotte reflecteert de leerling over hoe de gevoerde dialoog de eigen levensbeschouwelijke visie al dan niet heeft verrijkt en het samenleven kan bevorderen.

3.3 Hoe dialogeren?

De essentie van ILD is dialoog. Een dialoog is een gesprek en uitwisseling tussen deelnemers met verschillende ideeën, ervaringen en opvattingen, die tot nieuwe inzichten kunnen leiden bij de betrokkenen. De dialoog is dus geen debat om de anderen te overtuigen.

Echte dialoog is gevoelig voor zowel overeenstemming als verschil (zowel intern als tussen levensbeschouwingen). Zowel vormen van al te snelle harmonisering als van negatieve polarisering dienen vermeden te worden. De dialoog vraagt om een respectvolle ruimte voor conflicterende denkbeelden en begrip voor de eigenheid van andersdenkenden.

De basis van ILD is empathische dialoog. Dialogeren houdt open en respectvol luisteren, aanvoelen en spreken in. Het stellen van open en gerichte vragen komt de kwaliteit van ILD ten goede, een vaardigheid die de leerlingen zich eigen maken met ondersteuning van de leerkracht.

3.4 Concrete suggesties

De interlevensbeschouwelijke dialoog vraagt in de eerste plaats een constructieve samenwerking van alle leerkrachten levensbeschouwelijke vakken, die een lesgeheel samen dienen uit te werken en gestalte te geven in teamteaching. Zo fungeren zij zelf als rolmodel van open en respectvolle dialoog en van constructieve samenwerking. Hierin is ruimte voor een diverse input vanuit verschillende levensbeschouwingen. Alle levensbeschouwelijke vakken van de betreffende leerlingengroep dienen aan bod te komen. Er kunnen ook andere levensbeschouwingen betrokken worden, zeker wanneer dit een meerwaarde is voor de specifieke context. De leerkrachten kunnen nagaan hoe hun lessen en projecten zich verhouden tot de inhoud van andere vakken. Waar mogelijk kan vakoverschrijdend samengewerkt worden.

De didactische en praktische vertaalslag van ILD gebeurt steeds in overleg binnen de vakgroep LBV. Duidelijke afspraken maken het mogelijk dat alle leerkrachten hierbij betrokken zijn. Het ontwikkelen van lesmateriaal voor ILD vergt een grote mate van samenwerking. In het aanbieden van lesmateriaal is het belangrijk om oog te hebben voor de eigenheid van de levensbeschouwing die op verschillende manieren kan worden binnengebracht, in de geest van de ILC's.

De eerste en derde stap (zie algemene doelen), kunnen eventueel in het eigen levensbeschouwelijk lokaal verwerkt worden, maar de focus ligt steeds op de dialoog. Het is daarom de bedoeling om zo veel mogelijk in gemengde (heterogene) groepen te werken.

Voor het stappenplan, updates en nieuw lesmateriaal is er de iLOK-site en op Smartschool is er een ILD-map en een FAQ-rubriek voorzien. Ook staat de inspectie-begeleiding van de verschillende LBV steeds ter beschikking voor bijkomende vragen en ondersteuning.

El&V

Go!

De leerplancommissie ILD

14/02/2025

Themagebied 1. Democratie

Algemene doelen	Specifieke doelen
1. De leerling geeft weer hoe in de eigen levensbeschouwing, gevoed door inzichten uit de gekozen levensbeschouwing, wordt geantwoord op kansen en uitdagingen voor een democratische samenleving.	1.1 geeft in de visie(s) van de gekozen levensbeschouwing op een sociale uitdaging de ideologische en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten aan. 1.2 vergelijkt de ideologische en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten van de eigen visie op de sociale uitdaging met deze van de gekozen levensbeschouwing.
2. De leerling gaat in dialoog over hoe verschillende levensbeschouwelijke visies antwoorden leveren op kansen en uitdagingen van een democratische samenleving en hoe deze zich verhouden tot ideologische stromingen.	2.1 herkent de levensbeschouwelijke kleuring van verschillende antwoorden op kansen en uitdagingen van een democratische samenleving. 2.2 gaat in dialoog over gelijkenissen en verschillen tussen levensbeschouwelijke en ideologische antwoorden op een sociale uitdaging. 2.3 bespreekt de betekenis van antwoorden op een sociale uitdaging voor solidariteit en wederkerigheid in een democratische samenleving.
3. De leerling drukt uit hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog de eigen levensbeschouwelijke visie over democratie al dan niet heeft beïnvloed.	3.1 reflecteert over de impact van de interlevensbeschouwelijke dialoog over democratie op de eigen levensbeschouwelijke uitgangspunten. 3.2 geeft aan hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog al dan niet kan bijdragen aan de versterking van democratie. 3.3 beargumenteert vanuit de eigen levensbeschouwing het belang van (politieke) actie of participatie bij uitdagingen van een democratische samenleving.
Mogelijke dialoogthema's Sociale (on)gelijkheid Vormen van secularisme (scheiding kerk en staat, vrijheid van godsdienst) Engagement en actievormen op meerdere niveaus van lokaal tot mondiaal Extremisme Populisme Motivaties voor samenlevingsopbouw	

SC 07.01

Themagebied 2. Identiteit

Algemene doelen	Specifieke doelen
1. De leerling illustreert hoe de eigen levensbeschouwing, gevoed door inzichten uit de gekozen levensbeschouwing, kleur geeft aan de eigen identiteit.	1.1 verwoordt de culturele en levensbeschouwelijke aspecten van identiteit in de gekozen levensbeschouwing en vergelijkt deze met de eigen levensbeschouwing. 1.2 geeft aan wat mogelijke alternatieve opvattingen zijn over identiteit binnen de gekozen (en eigen) levensbeschouwing. 1.3 reflecteert over wat er binnen andere levensbeschouwingen over identiteit wordt gedacht.
2. De leerling gaat in dialoog over hoe verschillende levensbeschouwelijke visies kleur geven aan identiteit.	2.1 toetst in dialoog de eigen vooronderstellingen af over identiteitsbeleving binnen andere levensbeschouwingen. 2.2 luistert empathisch naar anderen die het belang van hun levensbeschouwelijke overtuiging voor hun identiteitsbeleving trachten te verwoorden.
3. De leerling drukt uit hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog al dan niet bijdraagt aan de eigen identiteitsontwikkeling.	3.1 reflecteert over de impact van de interlevensbeschouwelijke dialoog over identiteit op de eigen levensbeschouwelijke uitgangspunten. 3.2 drukt uit hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog levensbeschouwelijke verschillen en/of gelijkenissen rond identiteit al dan niet kan blootleggen.
Mogelijke dialoogthema's Omgaan met leven en dood Betekenis van God of geen god(en) Oorsprong en bestemming van de mens Relatievormen Burgerschap, levensbeschouwelijke en culturele identiteit Technologische sturing van identiteit (AI en sociale media)	

SC 07.02

Themagebied 3. Diversiteit

Algemene doelen	Specifieke doelen
<p>1. De leerling onderzoekt aan de hand van (historische) voorbeelden in welke mate interpretaties van de gekozen (en eigen) levensbeschouwing inclusief, tolerant en/of discriminerend kunnen zijn.</p>	<p>1.1 bespreekt voorbeelden van hoe interpretaties van de gekozen (en eigen) levensbeschouwing (in)tolerant, solidair en/of discriminerend kunnen zijn. 1.2 verwoordt welke positieve en negatieve attitudes of mechanismen een rol spelen bij het omgaan met diversiteit in de gekozen (en eigen) levensbeschouwing. 1.3 legt uit hoe levensbeschouwingen al dan niet een kader bieden voor het omgaan met diversiteit.</p>
<p>2. De leerling gaat in dialoog over hoe levensbeschouwelijke visies antwoorden geven op kansen en uitdagingen van diversiteit.</p>	<p>2.1 herkent en benoemt in dialoog welke houdingen en mechanismen een invloed hebben op hoe binnen levensbeschouwingen wordt omgegaan met diversiteit. 2.2 onderscheidt in dialoog stereotiepe en meer genuanceerde opvattingen over hoe binnen levensbeschouwingen wordt omgegaan met diversiteit.</p>
<p>3. De leerling drukt uit hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog de eigen levensbeschouwelijke visie over diversiteit al dan niet heeft beïnvloed.</p>	<p>3.1 reflecteert over de impact van de interlevensbeschouwelijke dialoog over diversiteit op de eigen levensbeschouwelijke uitgangspunten. 3.2 drukt uit hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog al dan niet bijdraagt tot het positief omgaan met diversiteit.</p>
<p>Mogelijke dialoogthema's Kansen van diversiteit Inclusie en exclusie Mechanismen achter onverdraagzaamheid, discriminatie en racisme (bv. zondebokmechanisme) Vredeseducatie De multiculturele samenleving Empathie – solidariteit - altruïsme</p>	

SC 07.03

Themagebied 4. Rechtvaardigheid en duurzaamheid

Algemene doelen	Specifieke doelen
1. De leerling verwoordt hoe men vanuit de eigen levensbeschouwing, gevoed door inzichten uit de gekozen levensbeschouwing, nadenkt over de relatie tussen natuur, mens en samenleving.	1.1 benoemt de drijfveren van de gekozen (en eigen) levensbeschouwing om zorg te dragen voor natuur, mens en samenleving. 1.2 geeft voorbeelden van initiatieven voor een meer rechtvaardige en duurzame wereld die ondersteund worden door de gekozen (en eigen) levensbeschouwing.
2. De leerling gaat in dialoog over de verschillende opvattingen van en binnen levensbeschouwingen over de relatie tussen natuur, mens en samenleving.	2.1 herkent en benoemt levensbeschouwelijke kleuring van opvattingen over een rechtvaardige en/of duurzame wereld bij anderen. 2.2 gaat in dialoog over levensbeschouwelijke en ideologische visies op rechtvaardigheid en duurzaamheid.
3. De leerling drukt uit hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog de eigen levensbeschouwelijke visie over rechtvaardigheid en duurzaamheid al dan niet heeft beïnvloed.	3.1 reflecteert over de impact van de interlevensbeschouwelijke dialoog over rechtvaardigheid en duurzaamheid op de eigen levensbeschouwelijke uitgangspunten. 3.2 kan een eigen of democratisch genomen initiatief voor een meer rechtvaardige en duurzame wereld levensbeschouwelijk verantwoorden.
Mogelijke dialoogthema's Ecomodernisme en systeemverandering Dierenrechten en ecosysteemrechten (Klimaat)vluchtelingen Voedselvraagstukken Stedenbeleid en essentiële economie Moderne slavernij en uitbuiting	

SC 07.04